

MA Sanskrit
April 2015

वारस - 001

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK - 111

महाकाव्य - रघुवंशम् - कालिदास (सर्ग-3) शिशुपालवधम् माघ (सर्ग-2)
(11081)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

1. वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे द्या. दहा पैकी दहा

10

- 1) राजा दिलीप कोणत्या वंशात उत्पन्न झाला होता?
- 2) 'रघुवंश' हे काव्याच्या कोणत्या प्रकारात मोडते?
- 3) धर्मराज युधिष्ठिर कोणता यज्ञ करणार होता?
- 4) बलराम कोणाचा भाऊ होता?
- 5) वसिष्ठ ऋषींच्या गायीचे नाव काय होते?
- 6) रघुराजा व इंद्राचे युद्ध कशावरून झाले?
- 7) 'माघे सन्ति' ही उक्ती पूर्ण करा?
- 8) शिशुपाल कोणत्या देशात राहत होता?
- 9) राजा दिलीपाने कोणता यज्ञ केला होता?
- 10) 'शिशुपालवध' या काव्याचा कर्ता कोण?

2. अ) श्लोकांचे भाषांतर करा. 3 पैकी 2

10

- 1) ततः परंतेनमखाययज्वना तुरंगमुत्सृष्टमनर्गलंपुनः
धनुर्भृतामग्रतएवरक्षिणां जहारशक्रः किलगूढ विग्रहः ।।

वारस - 001

1

P.T.O

- 2) युवा युगव्या यत बाहुरसलः कपाटवक्षाः परिणद्धकंधरः ।
वपुः प्रकर्षादजयद्गुरुं रघुः तथापि नीचैर्विर्न्यादहृश्यत ॥
- 3) अमोच्यमश्र्वयदिमन्यसेप्रभो ततः समाप्तेविधिनैवकर्मणि ।
अजस्त्रदीक्षाप्रयतः समगदुरुः क्रतोरशेषेणफलेनयुज्यताम् ॥
- ब) श्लोकांचे भाषांतर करा. 3 पैकी 2 10
- 1) कृतापचारोऽपि परैरनाविष्कृतविक्रियः ।
असाध्यः कुरुते कोपं प्राप्ते काले गदो यथा ॥
- 2) अनल्पत्वात्प्रधानत्वाद्द्वंशस्येवेतरे स्वराः ।
विजिगीषोर्नृपतयः प्रयान्ति परिवारताम् ॥
- 3) यजतां पाण्डवः स्वर्गमवत्त्विन्द्रस्तपत्विनः ।
वयं हनाम द्विषतः सर्वः स्वार्थं समीटते ।
3. अ) ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. 3 पैकी 2 10
- 1) त्रिसाधना शक्तिरिवार्थमक्षयम् ।
- 2) सुदक्षिणा दौहदलक्षणं दधौ ।
- 3) पदं हि सर्वत्र गुणैर्निधीयते ।
- ब) ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. 3 पैकी 2 10
- 1) चतुर्थोपायसाध्ये तु रिपौ सान्त्वमपक्रिया ।
- 2) उमावृषाङ्कौशरजन्मनायथा ।
- 3) पुराणपत्रापगमादनंतरं लतेवसंनद्धमनोज्ञपल्लवा
4. दीर्घोत्तरी प्रश्न 2 पैकी 1 15
- 1) कालिदासाच्या साहित्यसंपदेचे विस्तृत वर्णन करा.
- 2) रघुवंशाच्या तृतीय सर्गाचे विवेचक रसग्रहण करा.
5. दीर्घोत्तरी प्रश्न 2 पैकी 1 15
- 1) माघे सन्ति त्रयो गुणः ।
- 2) शिशुपालवधाच्या द्वितीय सर्गाचे रसग्रहण करा.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK - 121

महाकाव्य-नैषधीयचरितम् - श्रीहर्ष (सर्ग-1)
(12081)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

1. खालील वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तर द्या. 10 पैकी 10

10

- 1) श्रीहर्षाने लिहिलेला शास्त्रग्रंथ कोणता?
- 2) नैषधीयचरितम्च्या प्रथम सर्गाचे वृत्त कोणते?
- 3) श्रीहर्षाला कोणत्या मंत्राची सिध्दी लाभली होती?
- 4) काव्याच्या कोणत्या प्रकारात 'नैषधीयचरित' हे काव्य मोडते?
- 5) राजहंस पक्षी मूळचा कुठला रहिवासी होता?
- 6) विदर्भ देशाची राजकन्या कोण होती?
- 7) श्रीहर्षाच्या आईचे नाव काय होते?
- 8) नल-दमयंती कथा महाभारतात कोणत्या पर्वत आलेली आहे.
- 9) संस्कृत साहित्यात एकूण किती महाकाव्य आहेत?
- 10) श्रीहर्षाच्या वडिलांचे नाव काय होते?

2. खालील प्रश्नांचे भाषांतर करा. 6 पैकी 4

20

- 1) गलत्परागं भ्रमिभङ्गिभिः पतत् प्रसक्तभृङ्गावलि नागकेसरम् ।
स मारनाराचनिघर्षणस्खल-वलत्कणं शाणमिव व्यलोकयत् ॥

- 2) हरेर्यदक्रामि पदैककेन खं पदैश्चतुर्भिः क्रमणेऽपि तस्य नः ।
त्रपा हरीणामिति नम्रिताननैर्न्यवर्ति तैरर्धनभःकृतक्रमैः ॥
- 3) नृपेऽनुरूपे निजरूपसंपदां दिदेश तस्मिन् बहुशः श्रुतिं गते ।
विशिष्य सा भीमनरेन्द्रनन्दना मनोभवाज्ञैकवशंवदं मनः ॥
- 4) रसैः कथा यस्य सुधावधारिणी नलः स भूजानिरभूद् गुणाद्भुतः ।
सुवर्णदण्डैकसितातपत्रितज्वलत्प्रतापावलिकीर्तिमण्डलः ॥
- 5) विभज्य मेरुर्न यदर्थिसात्कृतो न सिन्धुरुत्सर्गजलव्ययैर्मरुः ।
अमानि तत् तेन निजायशोयुगं द्विफालबध्दाश्चिकुराः शिरः स्थितम् ॥
- 6) स्फुरध्दनुर्निस्वनतध्दनाशुगप्रगल्भवृष्टिव्ययितस्य संगरे
निजस्य तेजः शिखिनः परः शता वितेनुरङ्गारमिवायशः परे ॥

3. ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. 6 पैकी 4

20

- 1) विधे ! त्वां करुणा रूपाद्धि नो? ।
- 2) न वासयोग्या वसुधेयमीदृशस्त्वमङ्ग ।
- 3) पदे पदे सन्ति भटा रणोभदटा न तेषु
हिसारस एष पूर्यते ।
- 4) नलस्य च स्वस्य च सख्यमीक्षते ।
- 5) प्रियं प्रियां च त्रिजगज्जयिश्रियो लिखाथिलीलागृहभित्ति कावपि ।
- 6) न जातरूपच्छदजातरूपता द्विजस्य दृष्टे ।

4. अ) दीर्घोत्तरी प्रश्न 2 पैकी 1

15

- 1) प्रथम सर्गाचे रसग्रहण करा.
- 2) नैषधीयचरितम् - एक महाकाव्य

ब) विवेचक परिच्छेद 5 पैकी 3

15

- 1) नल राजाला उद्देशून हंसाने केलेले संभाषण
- 2) हंसविलाप
- 3) दमयंती वर्णन
- 4) नलाची विरह अवस्था
- 5) मदन
- 6) अश्ववर्णन.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK 231
नाटक व साहित्येतिहास
(13081)

P. Pages : 3

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

1. खालील वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे द्या. (दहा पैकी दहा)

10

- 1) दुर्वासऋषींनी शाप कोणाला दिला?
- 2) शकुन्तलेच्या मैत्रीणींची नावे काय?
- 3) 'सर्वदमन' कोणाचा मुलगा होता?
- 4) राजादुष्यन्ताला घ्यायला इंद्राने कोणाला पाठविले होते.
- 5) दुष्यत व शकुन्तलेच्या विवाहाची बातमी कण्वमुनींना कशी समजली?
- 6) राजादुष्यन्ताने शकुन्तलेला कोणती भेटवस्तु दिली होती?
- 7) राजादुष्यन्ताचा वंश कोणता होता?
- 8) अभिज्ञानशाकुन्तलमधील विदूषकाचे नाव काय?
- 9) अभिज्ञानशाकुन्तलाचा कर्ता कोण?
- 10) राजादुष्यन्त जेव्हा आश्रमात येतो तेव्हा कोणत्या कारणास्तव कण्वऋषी बाहेर गेलेले असतात?

2. खालील श्लोकांचा अनुवाद करा. (पाच पैकी चार)

20

- 1) अर्थो हि कन्या परकीय एव तानघ संप्रेष्य परिग्रहीतुः।
जातो ममायं विशदः प्रकामं प्रत्यर्पितन्यास इवान्तरात्मा।।
- 2) पातुं न प्रथमं व्यवस्थति जलं युष्मास्वपीतेषु या
नादत्ते प्रियमण्डनापि भवतां स्नेहेन या पल्लवम् ।
आद्ये वः कुसुमप्रसूतिसमये यस्या भवत्युत्सवः
सेयं याति शकुन्तला पतिगृहं सर्वैरनुज्ञायताम् ।।
- 3) अयं स ते तिष्ठति संगमोत्सुको
विशङ्कसे भीरु यवोऽवधीरणाम् ।
लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं
श्रिया दुरापः कयमीप्सितो भवेत् ?।।
- 4) न खलु न खलु बाणः सन्निपात्योऽयमस्मिन्
मृदुनि मृगशरीरे पुष्पराशाविवाग्निः।
क्व बत हरिणकानां जीवितं चातिलोलं
क्व च निशितनिपाता वज्रसाराः शरास्ते।।
- 5) ज्वलति चलितेन्धनोऽग्निर्विप्रकृतः पन्नगः फणां कुरुते।
प्रायः स्वं महिमानं क्षोभात्प्रतिपद्यते हि जनः।।

3. ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (पाच पैकी चार)

20

- 1) स्पृह्यामि खलु दुर्ललितायास्मै।
- 2) किमत्र चित्रं यदि विशाखे शशाङ्गलेखामनुवर्तते?
- 3) इमं जीवितसर्वस्वेनाप्यतिथिविशेषं कृतार्थं करिष्यति।
- 4) हंसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिश्रा वर्जयत्यपः।
- 5) पावकः खलु क्वचनोपन्यासः।

4. दीर्घोत्तरी प्रश्न लिहा. (दोन पैकी एक)

- 1) अभिज्ञानशाकुन्तलाच्या पाचव्या अंकाचे रसग्रहण करा.

15

किंवा

- 2) महाकवी कालिदासाच्या साहित्यावर निबंध लिहा.

5. टिपा द्या. (पाच पैकी तीन)

15

- 1) शार्ङ्गख.
- 2) राजा दुष्यन्त.
- 3) शकुन्तलेचे निसर्ग प्रेम.
- 4) कण्वांची स्वभावरेखा.
- 5) दुर्वासांच्या शापाची हकिकत.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK 241

नाटक व साहित्येतिहास
(14081)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सवे प्रश्न सोडविणे आवश्यक.

1. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर द्या.

20

Write answer the question any one of the following.

संस्कृत नाट्याची उत्पत्ती आणि विकास यावर सविस्तर लिहा.

Write about the original and development of Sanskrit drama.

किंवा

भवभूतीच्या नाट्यकृतीवर सविस्तर लिहा.

Write a detail note on 'Bhavbuti' Dramas.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

20

Write Critical paragraphy any four.

1) श्रीहर्षाच्या नाट्यकृती.	2) स्तोत्रवाङ्मय आणि सूक्तिसुभाषिते.
3) उत्तरकालिन संस्कृत नाटककार.	4) महाकाव्ये.
5) विशाखादत्ताचे - मुद्राराक्षस.	

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वारस - 006

SNK 122

ऋग्वेद निरुक्त व केनोपनिषद
(12082)

P. Pages : 3

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

1. वस्तुनिष्ठ प्रश्न

10

- 1) निरुक्तामध्ये कशाचा अभ्यास केला जातो.
- 2) निरुक्ताचा कर्ता कोण?
- 3) दुसऱ्या अध्यायात किती पाद आहेत.
- 4) कक्ष्या या शब्दाचे अर्थ लिहा.
- 5) अन्तरिक्षासाठी किती नांवे आली आहेत.
- 6) केनोपनिषदात कोणता संवाद येतो.
- 7) ब्रह्मप्राप्तीचा अडथळा कशामुळे येतो?
- 8) केनोपनिषदात किती मंत्र आहेत?
- 9) केनोपनिषद कोणत्या उपनिषदाशी संबंधीत आहे.
- 10) केनोपनिषद हे नाव कसे पडले.

वारस - 006

1

P.T.O

2. अ व आ मधील प्रत्येकी कोणत्याही तीन परिच्छेदांचा मराठीत अनुवाद करा.

- अ) 1) तयोः विभागः । तत्र इतिहासमाचक्षते । देवापिश्च अष्टिषेणः शंतनुश्च कौरुष्यौ भ्रातरौ बभूवतुः । स शंतनुः कनीयान् अभिषेचयांचक्रे । देवापिः तपः प्रतिवेदे । ततः शंतनो राज्ये द्वादश वर्षाणि देवो न ववर्ष । तमूचुः ब्राह्मणाः अधर्मः त्वया ऽऽ चरितः जेष्ठं भ्रातरम् अन्तरित्य अभिषेचितम्
- 2) साधारणानि उत्तराणि षट् दिवश्च आदित्यस्य च । यानि त्वस्य प्राधन्येन, उपरिष्ठात् तानि व्याख्यास्यामः । आदित्यः कस्मात् ? आदत्ते रसान्, आदत्ते मासं ज्योतिषाम्, आदिप्तो भासा इति वा । आदितेः पुत्र इति वा । अल्पप्रयोगं तु अस्य एतद् आर्चाभ्याम्नाये ।
- 3) अपां च ज्योतिषश्च मिश्रीभावकर्मण वर्षकर्म जायते । तत्र उपमार्थेन युध्दवर्णा भवन्ति । अहिवत् तु खलु मन्त्रवर्णाः, ब्राह्मणवादाश्च । विदुध्या शरीरस्थ स्तोत्रांसि निवारयांचकार । तस्मिन् हते प्रसस्यन्दिरे आपः ।
- 4) मेघनामानि उत्तराणि त्रिशत् । मेघः कस्मात्? मेहतीति सतः 'आ उपल? इत्येताभ्यां साधारणानि पर्वतनामभिः । उपरः उपलः मेघो भवति । उपरमन्ते अस्मिन् अभ्राणि । उपरता आप इति वा । तेषाम् एषा भवति ।
- 5) इंद्र अस्मान् अरदत् वज्रबाहुः । रदति खनतिकर्मा । अपाहन् वृत्रं परिधिं नदीनाम् - इति व्याख्यातम् । दवो ऽनयत् सविता । सुपाणिः - कल्याणपाणिः । पाणिः पणायतेः पूधाकर्मणः ।
- आ) 1) तस्माद्वा इन्द्रो ऽतितरामिवान्यान्देवान्स ह्येनन्नेदिष्टम् पस्पर्श स ह्येनत्प्रथमो विदांचकार ब्रह्मेति ।
- 2) ॐकेनेषितं पतति प्रेषितं मनः । केन प्राणः प्रथमा प्रैति युक्तः । केनेषितां वाचमिमां वदन्ति । चक्षुः श्रोत्रं क 3 देवो युनक्ति ।
- 3) यन्मनसा न मनुते येनाऽऽहुर्मनो मतम् । तदेव ब्रह्म त्वं वि धिदनेदं यदिदमुपासते ॥
- 4) नाहं मन्ये सुवेदेति नो न वेदेति वदे च । यो नस्तद्वेद तद्वेद नो न वेदेति वदे च ।

- 5) तस्मै तृणं निद्धावेतत् दहेति ।
तदुपप्रेयाय सर्वजवेन । तन्न शशाक दग्धुं
स तत एव निववृते ।
नै तदशकं विज्ञातुं यदेतद्यक्षमिति ॥

3. अ व आ मधील प्रत्येकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. 20

- अ) 1) पुरीषं पृणाते : वा पूश्यते वा ।
2) यथार्थं निर्वक्तव्यानि ।
3) नैकपदानि निर्भूयात् ।
आ) 1) तद् ह तेषां विजज्ञौ तेभ्यो ह प्रादुर्बभूव ।
2) यदिदं पृथिव्यामिति ।
3) ब्राह्मी वाप त उपनिषदमब्रूमेति ।

4. अ) पुढीलपैकी कोणत्याही पाच शब्दांची उत्पत्ती द्या. 10

- 1) हिरण्य
2) रात्रि
3) ग्रीवा
4) गो
5) समुद्र
6) कष्ठा
7) कम्बोज

आ) कनोपनिषदातील ब्रह्मविषयक तत्वज्ञान स्पष्ट करा. 10

किंवा

उमा हेमवती व ब्रह्मज्ञान.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK 232

व्याकरण व भाषाशास्त्र (13082)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

1. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

10

- 1) उष्मवर्ण कोणते?
- 2) मुळस्वर किती व कोणते?
- 3) अन्तस्थ वर्ण किती व कोणते?
- 4) बलघात म्हणजे काय?
- 5) वर्णागम म्हणजे काय?
- 6) धातु व्यवसिताचे एक उदाहरण द्या.
- 7) अक्षमातृका म्हणजे काय?
- 8) वाक्य रचनेचे किती प्रकार आहेत ? कोणते.
- 9) ग्रीमच्या नियमानुसार कतप चा बदल कसा होतो.
- 10) भाषा म्हणजे काय?

2. दीर्घोत्तरी प्रश्न सोडवा कोणतेही दोन.

30

- 1) भाषा पृथक्करणाच्या पध्दती सांगून अर्थ सिध्दांतावर सविस्तर लिहा.
- 2) कारक विचार म्हणजे काय? संस्कृत भाषेच्या दृष्टीकोनातून कारकाचे महत्व स्पष्ट करा.
- 3) भाषा म्हणजे काय? भाषेचा उगम व विकास यावर सविस्तर लिहा.

3. विवेचक परिच्छेद द्या कोणतेही चार.

20

- 1) आघाताचे उपप्रकार.
- 2) पाणिनीय वाक्य संकल्पना.
- 3) कारक विचार.
- 4) वाक्यरचनांचे वैविध्य.
- 5) ग्रिमचा नियम

4. विवेचक परिच्छेद लिहा कोणतेही चार.

20

- 1) व्याकरणाची व्याप्ती - पाणिनीय दृष्टिकोन.
- 2) रूपसर्जन प्रक्रिया आणि अन्विताभिधान.
- 3) भाषाशास्त्राची व्याप्ती.
- 4) व्यवसिते.
- 5) भाषेची इतर अरुपीय अंगे.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK 242

व्याकरण व भाषाशास्त्र

(14082)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.

1. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

10

- 1) कोणत्या मंत्राचा लाभ होत नाही.
- 2) वाणीचे चार पद कोणते?
- 3) देवगुरु बृहस्पतींनी व्याकरण कोणाला शिकविले?
- 4) शब्द आणि अर्थ यांचा संबंध कसा आहे?
- 5) शिक्षणाच्या उपयोगाच्या चार अवस्था कोणत्या?
- 6) आह्निक म्हणजे काय? महाभाष्यात किती आह्निके आहेत.
- 7) पस्पशा म्हणजे काय?
- 8) बृहस्पतीने इंद्राला किती दिवस व्याकरण शिकविले.
- 9) शब्द कोणत्या पद्धतीने शिकवावेत?
- 10) यज्ञस्तंभ कशाचा असतो?

2. भाषांतर करा कोणतेही दोन.

10

- 1) ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मः षडङ्गो वेदोऽध्येयो ज्ञेय इति । प्रधानं च षट्स्वङ्गेषु व्याकरणम् प्रधाने च कृतो यत्नः फलवान्भवति ।। लहवुर्थं चाध्येयं व्याकरणम् ; ब्राह्मणेनावश्यं शब्दा ज्ञेया इति । न चान्तरणं व्याकरणं लघुनोपायेन शब्दाः शक्या ज्ञातुम् ।।
- 2) सारस्वतीम् याज्ञिकाः पठन्ति । आहिताग्निपशब्दं प्रयुज्व प्रायश्चित्तीयां सारस्वतीनिष्टिं निर्वपेदिति । प्रायश्चित्तीया मा भूमेलध्वेयं व्याकरणम् । सारस्वतीम् । दशम्यां पुत्रस्य जासस्प नाम विदध्वाध्दोषवदाद्यन्तरन्तः स्थमवृध्दं ।

- 3) किं पुनरत्र ज्यायः । लघुत्वाच्छद्वोपदिशः । लघीयञ्शद्वोपदेशो गरीयानपराद्वोपदेशः । एकैकस्य शब्दस्य बहवोऽपभ्रंशाः । तद्यथा । गौरित्यस्य शब्दस्य जावी गोता जोपोतलिकादयोऽपभ्रंशाः । इष्टान्वाख्यानं खल्पपि भवति । अथ एसस्मिन् शब्दीपदेशे सति किं शब्दानां प्रतिपत्तौ प्रतिपदपाठः कर्तव्यः ।
- 4) शब्दानां चाप्रतिपत्तिः प्राप्नोति व्याकरणाच्छब्दान्प्रतिपद्यामह इति । न हि । न हि सूत्रत एव शब्दान्प्रतिपद्यन्ते । किं तर्हि । व्याख्यानतश्च ननु च तदेव सूत्रं विगृहीतं व्याख्यानं भवति । न केवलानि चचविदानि व्याख्यानां वृद्धिः आत्प्रेजिति ।

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

20

- 1) व्याकरणाची चार प्रमुख प्रयोजने सांगा?
- 2) पशुपशहिनक या शब्दाचा अर्थ स्पष्ट करून त्याचा प्रतिपाद्य विषय सांगा.
- 3) चत्वारि शृंगा, त्रयपादा या मंत्रातील शब्दाचे व्याकरणदृष्ट्या अर्थ स्पष्ट करा.

4. असंदर्भ स्पष्टीकरण द्या कोणतेही चार.

20

- 1) आगमाश्च विकाराश्च प्रत्ययाः सह धातुभिः ।
- 2) सूत्रे व्याकरणे पठ्यर्थोऽनुपपन्नः ।
- 3) अप्रयोगः खल्वेषां शब्दानां न्याय्यः ।
- 4) तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ।
- 5) सिद्धेः शब्दार्थसंबंधे ।

5. टीपा द्या कोणत्याही चार.

20

- 1) शब्दांचा प्रतिपदपाठ
- 2) प्रियतद्धित
- 3) उत्सर्ग व अपपार
- 4) लौकिक वैदिक संस्कृत
- 5) आगम.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK 233
दर्शन साहित्य
(13083)

P. Pages : 2
Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

1. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

10

- 1) सत्वगुणाचे वैशिष्ट्ये कोणती?
- 2) सांख्यांनी कोणता वाद प्रस्थापित केला.
- 3) सत्व व तम गुण स्वभावतःच कसे आहेत.
- 4) तमो गुणाच्या अतिरेकामुळे काय होते.
- 5) बुद्धिची व्याख्या द्या.
- 6) सांख्यांनी कोणते तत्व मानले आहे.
- 7) अंतःकरण किती प्रकारचे आहे कोणते?
- 8) कोणत्या कारणामुळे पुरुषाचा प्रकृतीमध्ये लय होतो.
- 9) सांख्यदर्शनाचे प्रवर्तक कोण.
- 10) विपर्यय म्हणजे काय?

2. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे भाषांतर करा.

- 1) करणं त्रयोदशविधं तदाहरणधारणप्रकाशकरम्
कार्यं च तस्य दशधा हार्यं धार्यं प्रकाश्यं च ॥
- 2) पुरुषस्य दर्शनार्थं कैवल्यार्थं तथा प्रधानस्य ।
पङ्क्वन्धवदुभयोरपि संयोगस्तत्कृतः सर्गः ॥
- 3) सत्त्विक एकादशकः प्रवर्तते वैकृतादहंकारात् ।
भूतादेस्तन्मात्रः स तामसस्तैजसादुभयम् ॥

3. ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. कोणतेही चार

- 1) शेषाणि तु पञ्चविषयाणि ।
- 2) प्रधानपुरुषान्तरं सूक्ष्मम् ।
- 3) गमनमधस्ताद्भवलधर्मेण ।
- 4) भेदस्तमसोऽष्टाविधो ।
- 5) नथ तुष्टयोऽभिमताः ।

4. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- 1) सांख्यदर्शनातील पुरुष संकल्पना पूर्णतः स्पष्ट करा.
- 2) सत्कार्यवादाचा सिध्दान्त स्पष्ट करा.
- 3) सांख्यांच्या निरीश्वरवादाविषयी थोडक्यात लिहा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा.

- 1) पुरुष बहुत्व संकल्पना
- 2) सांख्यदर्शनातील दुःखत्रय
- 3) सांख्यदर्शनातील सर्गरचना
- 4) प्रमाणविषयक सिध्दान्त
- 5) कैवल्य व मोक्ष विषयक सिध्दान्त

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वारस - 012

SNK 243

दर्शन साहित्य

(14083)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.

1. एका वाक्यात उत्तर लिहा.

10

- 1) अर्थसंग्रह या ग्रंथाचा रचयिता कोण?
- 2) वेदाचे पाच भाग कोणते?
- 3) धर्मलक्षणातील 'अर्थ' या शब्दाचा अर्थ काय?
- 4) लिङ्गत्व या अंशाने कोणती भावना व्यक्त होते?
- 5) भावना म्हणजे काय?
- 6) विधी म्हणजे काय?
- 7) वाक्याची संस्कृत व्याख्या लिहा.
- 8) दशपूर्णमास इ. यागांना कोणते याग म्हणतात.
- 9) विनियोग विधीचे उदाहरण द्या.
- 10) अर्थवादाची संस्कृत व्याख्या लिहा.

वारस - 012

1

P.T.O

2. भाषांतर करा. कोणतेही तीन

- 1) तत्र पुरुषप्रवृत्त्यनुकूलो भावयितुर्व्यापारविशेषः शाब्दीभावना । सा च लिङ्शेनोच्यते । लिङ्श्रवणेऽयं मां प्रवर्तयति मतप्रवृत्तानुकूल व्यापारवानयमिति नियमेन प्रतीतेः । यद्यस्माच्छब्दान्निमित्तमः प्रतीयते तत्तस्य पाचम् । यथा गामानयेत्यस्मिन्वाक्ये गोशब्दस्य गोत्वम् ।
- 2) एतत्सहकृतेन विनियोगविधिना समिदादिभिरूपकृत दर्शपूर्ण मासाभ्यां यजेतेत्ये वंरुपेण यानि विनियोज्यन्ते तान्यङ्गानि द्विविधानि सिद्धरूपाणि क्रियारूपाणि चेति । तत्र सिद्धानि जातिद्रव्यसंख्यादीनि ।
- 3) यत्र प्रयोजनवशेन क्रमनिर्णयः सोऽथक्रमः यथा 'अग्निहोत्रं जुहोति' यपागूं पचतीत्यग्निहोत्रयपागूपाकयोः । अत्र हि यवाग्वा होमार्थत्वेन तत्पाकः प्रयोजनवशेन पूर्वनुष्ठीयते । स चायं पाठक्रमाद् बलवान् ।
- 4) पुरुषस्य निवर्तकं वाक्यं निषेधः निषेधवाक्यनामनर्थहेतु क्रियानिवृत्तिजनकत्वेनेवार्थवत्त्वात् । तथा हि यथा विश्वः प्रवर्तना प्रतिपादयन् स्वप्रवर्तकत्वनिवहति विधेयस्य यागदिरिष्टसाधनत्पद अक्षिप्पन् पुरुषं तत्र प्रवर्तयति ।

3. असंबन्ध स्पष्टीकरण करा. कोणतेही चार

20

- 1) प्रकृतेष्टेरनकेद्रव्यत्वेन चित्राशब्दवाच्यत्वोपपत्तिः ।
- 2) नामधेयत्वं च निमित्तचतुष्ट्यात् ।
- 3) सा च द्विविधा श्रौती लाक्षणिकी चेति ।
- 4) तत्र षट् प्रमाणानि ।
- 5) तच्च स्थानं समाख्यातः प्रबलम् ।

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. कोणतेही दोन

20

- 1) 'अर्थवाद' या तत्वाचे पूर्ण विवेचन करा.
- 2) षड्प्रमाणानि या विषयाचे पूर्ण विवेचन करा.
- 3) विनियोगविधीला सहाय्य करणाऱ्या प्रमाणांची चर्चा करा.

5. टीपा लिहा. कोणत्याही तीन

15

1) भावना लक्षणम्	2) उत्पत्तिविधिः
3) मुख्यकयलक्षणम्	4) प्रयोगविधि

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK 121

Mahakavya - II

महाकाव्य - कुमारसंभवम्
(120810)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 60

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

1. खालील वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे द्या दहा पैकी दहा. 10

- 1) कुमारसंभवम् या महाकाव्याचा कर्ता कोण ?
- 2) एकूण महाकाव्य किती ?
- 3) कुमारसंभवम् या काव्याची श्लोकसंख्या किती आहे ?
- 4) हिमालयाची पत्नी कोण ?
- 5) मदनाचा प्रिय मित्र कोण ?
- 6) 3 च्या सर्गात कोणत्या ऋतुचे वर्णन आले आहे ?
- 7) मदनाची बायको कोण ?
- 8) शंकरा कोठे तपश्चर्येला बसला होता ?
- 9) कामदेव कोणाला म्हटले आहे ?
- 10) देवांना कोण त्रास देत होता ?

2. भाषांतर करा 5 पैकी 3. 15

- 1) लाङ्गूलविक्षेपविसर्पशोभैरितस्तश्चन्द्र मरीचिगौरैः ।
यस्यार्थयुक्तं गिरिराजशब्दं कुर्वन्ति वालव्यजनैश्चमयंः ॥

- 2) सप्तषिहस्तावचिता वशेषाव्यधो विवस्वान्परिवर्तमानः ।
पदमानि यस्याग्रसरोरुहाणि प्रबोधयत्यूर्ध्वमुखैर्मयूखैः ॥
- 3) जगदयोनिरयोनिस्त्वं जगदन्तो निरन्तकः ।
जगदादिरनादिस्त्वं जगदीशो निरीश्वरः ॥
- 4) मधुश्च ते मन्मय ! साहचर्यादसावनुत्कोऽपि सहाय एव ।
समीरणो नोदयिता भवेति व्यादिश्यते केत हुताशतस्य ॥
- 5) अथोपनिन्दे गिरिशाय गौरी तपस्विने ताम्ररुचा करेण ।
विशोषितां भानुमतो मयूखैर्मन्दाकिनी पुष्करबीजमालाम् ॥

3. असंदर्भ स्पष्टीकरण करा 5 पैकी 3.

15

- 1) एको हि दोषो गुणसंनिपाते निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः ।
- 2) शाम्येत्प्रत्यपकारेण नोपकारेण दुर्जनः ।
- 3) विषवृक्षोऽपि संवर्ध्य स्वयं छेत्तुमसांप्रतम् ।
- 4) प्रयोजनक्षितया प्रभूणां प्रायश्चलं गौरवमाश्रितेषु ।
- 5) न हीश्वरव्याहृदयः कदाचित्पुष्पान्ति लोके विपरीतमर्थम् ।

4. दीर्घोत्तरी प्रश्न 2 पैकी 1.

10

- 1) कुभारसंभवम् तिसऱ्या सर्गाचे रसग्रहण करा ?
- 2) कालिदासाचे जीवन, काळ व साहित्य याविषयी सविस्तर लिहा.

5. विवेचक परिच्छेद लिहा 4 पैकी 2.

10

- 1) महाकाव्याची लक्षणे सांगा ?
- 2) इंद्र आणि देवांमधील संवाद.
- 3) ओषधिप्रस्थ नगर वर्णन.
- 4) पार्वती व्यक्तीरेखा.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK 122
Ved-Nirukta – II वेद - निरुक्त
(120820)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 60

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

1. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

10

- 1) निघंदु कशाला म्हणतात?
- 2) पटिला कोशग्रंथ कोणता?
- 3) चत्वादी पाद कोणते आहेत?
- 4) उपसर्ग किती आहेत? कोणते?
- 5) निपात म्हणजे काय? त्याचा कसा उपयोग करतात?
- 6) पृथ्वीसाठी किती नावे आली आहेत?
- 7) मृग हा शब्द कोणत्या धातूपासून तयार झाला आहे?
- 8) निरुक्त हा वेदाचा कोणता भाग म्हणून ओळखले जाते?
- 9) रज्जुः शब्द कोणत्या धातूपासून तयार झाला.
- 10) निरुक्तात एकूण किती अध्याय आहेत?

2. भाषान्तर करा कोणतेही दोन.

10

- 1) यथो एतद् यः कश्च तत्कर्म कुर्यात् सर्वं तत् सत्त्वं
तथाचक्षीरन्निति पश्यामः समानकर्मणां नामधेय
प्रतिलम्भमेकेषां नैकेषां यथा तक्षा परिव्राजको जीवनो भूमित्र इति।
- 2) न निर्बद्धा उपसर्गा अर्थान्निराहुरिति शाकययनः । नामखातयोस्तु
कर्मापसंयोगद्योतका भवन्ति । उच्चावचाः पदार्था भावन्तीति
गार्थ्यः । तद् य एषु पदार्थः प्राहुरिमे तं नामाखातयोरर्थविकरणम् ॥
- 3) शाकपूणिः संकल्पयाञ्चक्रे । सर्वा देवता जानानीति । तस्मै
देवतोभयलिङ्गा प्रादुर्बभूव । तां न जज्ञे । तां पप्रच्छ । विविदिषाणि त्वेति ।
सास्मा एतामृचमादिदेश एषा मददेवतेति ।
- 4) अयमपीतरो ऽहिरेतस्मादेव । निर्हासितोपसर्गः । आहन्तीति । निरुद्ध ।
आपः पणिनेव गावः । पणिर्वणिग्भवति । पणिः पणनात् ।
वणिक पण्यं नेनेक्ति । अपां बिळमपिटितं यादासीत् ।

3. ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा कोणतेही दोन.

10

- 1) ओषधे त्रायस्व एनम् ।
- 2) न संस्कारम् अद्रियते ।
- 3) अथपि उपधालोपो भवति ।
- 4) न एहपदानि निर्ब्रूयात् ।

4. शब्दाची व्युत्पत्ती द्या कोणतेही दहा.

20

1) कम्बळ	2) वृक्षः	3) आदित्य	4) समुद्र	5) हिरण्य
6) पुत्रः	7) दिवः	8) गौ	9) काष्ठा	10) रात्री
11) वाक्	12) पुरुष	13) अश्व	14) रज्जुः	15) क्षीर

5. निरुक्त म्हणजे काय? निरुक्ताचे महत्व स्पष्ट करा.

10

किंवा

'चत्वारिपादानि' यावर सविस्तर लिहा.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SNK - 123

Natyasahitya - II नाटयसाहित्य (120830)

P. Pages : 2

Time : Three Hours

Max. Marks : 60

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

All questions are compulsory

1. एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 10
 - 1) दशरूपकम् हा ग्रंथ कोणी लिहिला.
 - 2) मुख्य रूपक किती प्रकारचे आहेत? कोणते?
 - 3) 'परिभावना' म्हणजे काय?
 - 4) 'संफरे' म्हणजे काय?
 - 5) 'प्रवेशकाचे' कार्य सांगा?
 - 6) 'धिरोदात्त' प्रकारच्या नायकाचे गुण सांगा?
 - 7) मुग्धा नायिकेचे लक्षण सांगा?
 - 8) कौशिकी वृत्तीचा कोणत्या रसाकरीता उपयोग करतात?
 - 9) वीथीचे किती अंग आहेत?
 - 10) हास्य रस किती प्रकारचा आहे? कोणता?
2. भाषान्तर करा कोणतेही तीन. 15
 - 1) चेष्टास्तत्र प्रवर्तन्ते लीलाद्या दश योषिताम् ।
दाक्षिण्यमार्दवप्रेम्णामनुरुपाःप्रियं प्रति ॥
 - 2) रंग प्रसाद्य मधुरैः श्लोकैः काव्यार्थसूचकैः ।
ऋतुं कञ्चिदुपासाय भारती वृत्तिमाश्रयेत् ॥
 - 3) सामान्यगुणयुक्तस्तु धीरशान्तो द्विजादिकः ।
महासत्त्वोऽतिगम्भीरः क्षमावानविभत्थनः ॥

4) मधुरोद्धतभेदेन तद् द्वयं द्विविधं पुनः।
लास्यताण्डवरूपेण नाट्यकाद्युपकारकम् ॥

5) विलासः परिसर्पश्च विधूतं शमनर्मणी।
नर्मद्युतिः प्रगमनं निरोधः पर्युपासनम् ॥

3. ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा कोणतेही तीन.

15

- 1) करणं प्रकृतारम्भो।
- 2) संक्षेपार्थस्तु विष्कम्भो मध्यपात्रप्रयोजितः।
- 3) महासत्त्वोऽतिगम्भीरः क्षमावानविकत्थनः।
- 4) कामार्ताऽभिसरेत् कान्तं सारयेद्वाऽभिसारिका ॥
- 5) संपूर्णलक्षत्वाच्च पूर्वं नाटकमुच्यते।

4. रूपक म्हणजे काय? रूपकाच्या दहा प्रकारांचे लक्षण सांगून सोदाहरण स्पष्ट करा.

10

OR/किंवा

उत्कृष्ट नाटकाकरीता नाट्यतंत्राचा उपयोग होऊ शकतो हे धनञ्जयाच्या दशरूपकाच्या आधारे स्पष्ट करा.

5. विवेचक परिच्छेद लिहा कोणतेही दोन.

10

- 1) गर्भ सन्धी व तिचे विभाग
- 2) जनान्तिक व अपवारितातील फरक स्पष्ट करा.
- 3) विष्कम्भक व प्रवेशकातील फारक स्पष्ट करा.
- 4) नायकाचे प्रकार व वैशिष्ट्ये.
